

Netejar, fixar i donar bellesa

PERE ORTÍ

Tot d'una es veu que em refereixo al lema de la Real Academia Española de la Lengua, *Limpia, fija y da esplendor*. És el plantejament més obvi i eficient que un organisme encarregat de regular, protegir i impulsar un idioma pot formular-se. Per tant, això mateix han de fer l'Institut d'Estudis Catalans, els qui fan un diccionari català, els qui elaboren una gramàtica, els lingüistes i tot aquell que tracta de millorar la nostra llengua. La feina més crítica de totes tres, la fonamental, és la de netejar; una paraula neta ja està fixada, ja és bella, per autèntica, i l'ús gramatical acabarà de fer-la resplendir en bellesa. Però no és aquesta la impressió que ens emportem sempre de l'obra de tots els qui hem mencionat.

Els nostres organismes professen el principi que, quan un concepte ja té un mot que l'expressi en català, no cal manllevar-ne un altre a una llengua estranya per a expressar-lo. I aquest principi tampoc no el veiem acomplert sempre; el català l'embruten una colla de mots, innecessaris i nocius, que prenen el lloc a mots ja existents en la nostra llengua i els envien al diccionari a estar-s'hi, com si es tractés de fòssils per a un museu. I els encarregats de netejar la llengua, per comptes de suprimir-los, els admeten «oficialment». En tenen prou amb el fet que la paraula sigui dita per molta gent. Però, si hem d'admetre aquest principi, arribem al desastre final del català. Tant costa de fer un esforç de bona voluntat a favor de la nostra pobra llengua? Cal ser partidari que si ho fem amb alguns mots, de bandejar-los per espuris, cal fer-ho amb tots, o tots monges o tots canonges; la mandra, el que diran, el caprici personal, el menfotisme, la por de fer el préssec, són els ingredients que ens motiven a no acabar de fer la feina ben feta. Vegem-ne uns quants avui, entre els més usuals, d'aquests mots espuris:

«Broma». El Fabra diu que és castellanisme. Però en dóna una altra

accepció, i fins en dóna exemples, és a dir, l'admet com a sinònim de *joc, folga, facècia, acudit*. Quan érem petits el mot broma únicament l'aplicàvem al concepte de *núvol*; sabíem què volia dir aquest darrer mot, però no l'usàvem mai: *Hi ha bromes molt negres i plourà*. Hi ha un adagi que diu: *El ponent la mou, el llevant la plou*; aquest pronom *la* es refereix a *broma*.

El «broma» manllevat ha pres totalment el lloc al *broma* autòcton; ara ja no el diu ningú; sols saben dir *núvol*. Quan érem petits per a dir «ho dic de broma», dèiem: *ho dic de riure. Ho he fet de riure, o per riure*. Els mallorquins diuen *jocs*: *Que en tens de jocs, fiet! / No vai de jocs, jo. / No estic per jocs, per romanços*. Poc s'utilitzava «broma» en el sentit castellà.

Recordem el bellíssim *estar d'ullera*, per comptes de «estar de broma». ULLERA: *humor, sentit de l'humor. Només me'n dóna tres mil, per l'auto, està d'ullera! / Aquest paio sempre està d'ullera*.

«Burro», per *ase, ruc, somer, somera*, aquest per a ambdós gèneres: *Ets més ase que fet d'encàrrec! / Ets més ruc que el pixar enlaire! / Quina dona més somera!* Domèstics, entranhablement domèstics!

Sóc molt conscient que el mot «burro» és en els diccionaris i que pràcticament el diu tothom –mentre els altres que he dit suara se n'acaben d'anar al cel. Quan era petit no era dit al meu territori, el sentíem dir als de Barcelona, i prou: «burru». També pot ser veritat que ve d'antic, però la mala influència del castellà sobre el català és tan antiga com ho són totes dues llengües. Recordo bé què dèiem de petits i comprovo que el bell dir català, mots i expressions, s'han perdut tant que fan concebre una desolació incommensurable.

«Cinturó», per *corretja, cinyell*: *On tens la corretja del pantaló, nen?*, em demanaven a mi. El de seguretat,

a l'auto, no ho és, un «cinturó», és una corretja, per tal com fa més que envoltar la cintura, ja puja al múscle. Per tant cal dir: *Corda't la corretja de seguretat, marrec*.

«Comando», sí, paraula universal, però tenim el preciós *escamot*, el qual privem en absolut de lloc en la nostra parla: *Un escamot terrorista, etc. Els escamots de la mort*.

«Curva», per *revolt, tombada, girada*: *El conductor badava, en el revolt*. «Corba» és un servilisme.

«Guapo», per *bell, formós, eixerit, atractiu, ben plantat*, i en dona: *bonica, xamosa, bufona*.

Els catalans tenim grans manies en l'ús de l'adjectiu *formós* i del substantiu *nuvi*; ens fa angúnia dir-los i els substituïm per «guapo» i per «nòvio»; ruqueria i pobresa, escrúpols d'indigents. ¿«Barcelona, posat' guapa» és més bonic que *Barcelona posa't bonica, posa't bella, posa't formosa?* I un pa calent!

«Rodalies», no dic que sigui castellà, però l'utilitzen només en plural per la influència de «cercanías», que era l'únic que coneixien. L'autèntic *rodalia* no l'havien dit ni sentit dir mai. Estem avesats que els locutors dels nostres mitjans tot ho arreglin segons fa el castellà. *Rodalía* era d'ús quotidià i sempre s'utilitzava així, en singular. I és que cada ciutat només en té un, de rodal, i el seu derivat *rodalia*, que és una única circumferència que la té a ella per centre. *Rodalía* és igual que *terme* o que *àrea metropolitana*. No ho diem pas: «Les àrees metropolitanes de Barcelona» o «Els termes de Cardedeu».

Per tant, cal dir: *Els trens de la rodalia*, o, si tant convé, *Els trens de la rodalia de Barcelona*. «Rodalies» es refereix a unes quantes ciutats: *Els trens de les rodalies de Barcelona, Sabadell i Terrassa*.

«Vessament cerebral», servilisme de «derrame cerebral». Per *feridura*: *En Pauet ha tingut una feridura*.

Podria admetre que l'expressió no fos utilitzada arreu de Catalunya, però al meu territori no en dèiem d'altra per a indicar una apoplexia, una hemorràgia, una embòlia. No vol dir qualsevol ferida, però l'ús l'havia consagrat, per anys i panys, en aquest senti especial. També hi era utilitzat el verb *ferir-se*: *En Pauet s'ha ferit*. No és terme mèdic, però era, encara és, molt popular. N'hi ha molts que consideren que feridura és un invent de darrera hora o un acudit desafortunat, i el consideren camperol i poc seriós. Amb les nostres manies propiciem que les nostres paraules esdevinguin obsoletes i siguin retirades de l'ús que els correspon. Home, diguem la paraula correcta, i fora! Nosaltres mateixos propiciem que les nostres paraules es floreixin en el diccionari.

Cosa semblant s'esdevé en una ampolla que diu: «Enjuague bucal», «enxanguado» (portuguès), una paraula basca, que no recordo, i *collutori*. És a dir, que en tot idioma la paraula popular, i en català la mèdica, la tècnica. I no saben aquesta bona gent que tenim els preciosos *esbandida* i *rabejada*? *Faig anar aquesta esbandida bucal, que és molt bona. Rabeja't la boca, nen*.

Per cert que, arran dels brillants triomfs del Barça d'enguany, els locutors ens engalten «doblet» i «triple» –allò que hem dit que miren a veure com ho fa el castellà i com agafar-li-ho. És a dir, «doblete» i «triple»». Cap dels nostres diccionaris no registra aquests dos noms, amb aquest significat. La nostra llengua és sobirana i independent i no l'hem de sotmetre pas a cap altra, no la fem agenollar on no li per-

toca. Vull dir que hi ha formes alternes per a dir-ho i ben elegants; la frase feta més llarga i amb intervenció de més paraules, la frase aguantada, és bona en català que té tants de monosíl·labs, com també els té l'anglès i sap construir amb molta elegància. Exemples: *El Barça ha guanyat el doble títol de la Copa del Rei i de la Lliga. El Barça ha fet la triple corona de la Copa, la Lliga i la Copa d'Europa*. De tota manera caldria esperar a veure què hi diuen les nostres autoritats lingüístiques. Però en tenim tants d'aquests que es mantenen muts, que esgarrafa.

N'hi ha una colla més, però *sufficit diei malitia sua*. Aquestes correccions han de ser servides a dosis prenedores, va de bo. Força més respecte del que exigim per a la llengua, exigim per a les persones. ♦

Compromís · Nació · Qualitat · Coratge · Estat propi · Terra · Europa · Llengua · Progrés

Pren Xecna!

Begudes amb component emocional català.

xecna
Xarxa d'establiments
amb consciència nacional

Localitza l'establiment
Xecna més proper al teu
domicili a: www.xecna.cat
Tel. 93 866 07 45
info@apats.cat

Iso-tònic

Energètic

Desperta Ferro!

Cola Catalana

Te verd i llimona Suc multi-fruïtes

Cola Catalana
Cola Lliure!

Licor Càtar
L'elèctric secret
dels catalans

Vi blanc Tot Pagat
Francesc Pujols
Filòsof Universal

Vi 11 de setembre
Negre 1714 Terbol

Moscatell
Moragues
Heroi de Catalunya

Cava 2014
Catalunya, nou
estat d'Europa

Rom Colom
Almirall i
Virrei català

Whisky Jaume I
El nostre Rei

Cap d'Ona
La cervesa
de Catalunya